

V R T E C

Časopis s podobami za slovensko mladino s prilogo „Angelček“.

Štev. 12.

Ljubljana, dne 1. decembra 1917.

Leto 47.

Pesmi pregnancev.

1.

Ne premorejo oblaki,
plavajoči vrh neba,
kapljic toliko, kot lili
mi pregnanci smo solza.

Ure, dneve, težka leta,
lijemo jih dan na dan,
pota vsa smo prehodili,
sreče iščemo zaman.

Iščemo zaman ognjišča,
kot ga nam je nudil dom...
Vse, kar drago nam je bilo,
vojni je uničil grom.

Kaj, o svet, smo ti storili,
da si sreče vzel nam raj?
Kdaj povrnemo se zopet
v raj naš ljubljeni nazaj?

2.

Naša polja z našim znojem
napojili smo,
a zdaj s trupli sinov naših
jih pokrili so.
S križi grobnimi zdaj polja
naša posejana so;
polja in življenja pota
z njimi znamovana so...

3.

Kje potujete, vi, bratje,
kdo vam reže božji kruh?
V mislih se srečava z vami
moj razmišljajoči duh.

Oh, v deželi daljni tuji
sami vi potujete,
kakor ljudstvo izraelsko
v suženjstvu zdihujete.

Z vami hodi misel moja,
plakajoča kakor vi,
čakajoča nove zarje,
ki svobodo nam rodi...

Maksimov.

Jernejeva vrnitev.

(Božična povest. — Spisal Cvetinomirski.

I.

Ve par dni je snežilo neprenehoma; vsa zemlja je bila odeta v belo, mrzlo odejo, pa še vedno je ledenelo in zmrzovalo. Nikjer ni bilo več zelenih dreves — gozdovi so ležali beli in nemi kakor nevestina obleka pred potovalčevimi očmi. Tudi vasi in sela po dolinah in gorah so bila zasnežena, pota med njimi na debelo s snegom pokrita, tuintam meter visoko zametena. Mrzel, oster sever je bril preko poljane in gozdov. Tulil je grozno in je pojemał šele onkraj gričev in holmov med gorami, utihnil pa nikdar.

Jernej je gazil sneg in mraz mu je bilo. Komaj je razločeval pot pred seboj, zakaj vedno je migljalo v zraku. Mrgolelo je, snežinke so plesale in se poiğravale med seboj kakor za stavo. Jernej je čutil na licih te snežinke, tajale so se na njih velike in ledene, kakor so bile. Videl je nad seboj migljajoče, belo morje, sklonil je zopet glavo in je šel naprej.

Truden je bil Jernej, vendar njegovo srce je bilo kakor spočito in pomlajeno. Nič trudnosti ni bilo v njem. Spomnil se je na dom, ki ga bo zopet enkrat videl — po dolgem, dolgem času. Doma bo o Božiču, mirna tišina bo v izbi, na zapečku bo sedel papa s pipico v ustih, resen, tih bo njegov obraz. Mama, vsa stara, sključena, se bo vrtela za mizo, polno dela, smehljala se bo in se bo ozirala proti durim. Sestra Anka in bratec Manči pa bosta delala jaslice, tam v kotu kraj zastrtih oken, mala, nedolžna, z velikimi, otroškimi očmi. Postavljala bosta pastirce in ovčke po mahu više in više in se pogovarjala važno kakor dva majhna, zgrbančena starčka...

»Sveti večer bo jutri,« je pomislil Jernej. Dvignil je nogo iz snega visoko in se je zavil tesneje v kožuh. »Sveti večer, in tedaj bom prišel domov; čisto gotovo bom prišel, kakor sem bil pisal iz Amerike. Saj hodim že tri dni v snegu in mrazu. O, še en dan, in doma bom!«

Ostreje je zabil sever, huje je pritisnil mraz. Kakor iz ledú je pokalo po težkem, s snegom obloženem vejevju kraj ceste. In Jernej si je potisnil kučmo globoko na oči in na ušesa. Venomer je snežilo, tiho, mirno, kakor v sanjah...

Jernej je postal. V njegovih očeh je bilo veselje, solza radosti se je utrnila v njih in je zdrknila po licih navzdol...

... Doma bo zopet po dolgem času. Pisal je bil, da pride, in tako bo tudi prišel. Star in nadložen bo prišel, ne več mlad in krepak kakor takrat, ko je odhajal v tujino, v daljno, daljno Ameriko... Ves izmučen, zdelan bo stopil čez domači prag. Tiho bo stopal po veži in bo potrkal na hišna vrata. In prišel bo v toplo, gorko izbo, polno smeha in domačega življenja. Vsi mu bodo prihitełi naproti: »Pozdravljen, o Jernej! Sedi tu za mizo, pij in jej! — Truden si, revček!« — Mlada Anka in Manči se bosta vrtela

okoli njega, radovedna, nemirna, držala se ga bosta za rokav in ga izpraševala o Ameriki, o tisti lepi, krasni deželi za morjem. In mama, ljubezniva, dobra mamica, ga bo pobožala po velih, izjetih licih. Zrla bo nanj s svojimi dobrimi očmi, usmiljena, in bo govorila: »O Jernej, kako si truden in zdelan! Zato se odpočij, glej, saj je danes sveti večer... Kar jej in pij, saj si potreben!« — Tudi papa bo zlezal izza peči, star, sklonjen, in mu bo podal desnico: »No, sedaj si pa doma. Tako je prav, Jernej; nič več ti ne bom očital, da si bil odšel; sedaj si zopet naš.« — Praznično bo v gorki zakurjeni sobi. Pred mičnimi jaslicami bo gorela rdeča lučka; trepetala bo malo, tudi angel na zlati nitki bo trepetal, kakor bi poizkušal zbežati. Jernej pa bo sedel za mizo, hleb kruha pred seboj, glavo odkrito, oči vesele, govoril bo zelo veliko, pravil o Ameriki, o težkem delu tamkaj, in Anka in Manči ga bosta poslušala začudena. Tudi papa in mama ga bosta poslušala, glavo v dlanéh, zmajevala bosta malo in se bosta čudila: »No, je že prav, da si se vrnil. V tujini je pač drugače kakor doma; tudi ljudje morajo biti tam drugačni, osorni in mrki. — Jej, Jernej, in se odpočij!« — V Jernejevih očeh bo pa radosten smehljaj, tiha resnoba se bo razlila na njegova lica...

Stopal je Jernej naprej. Pred očmi se mu je meglilo, vse zlate sanje so pobegnile iz srca. Kolikor daleč plava oko, povsod le bela, daljna polja; povsod belo, neizmerno, v neskončnost potapljaajoče se megleno morje, ki mu ni konca, ne kraja. V divjem vrvenju rajajo težke, debele snežinke pred očmi zmrzujočega popotnika. Ledeni sever brije za njegovimi ušesi; pod nogami pa škriplje sneg, tuintam pa zazveni na tleh, kakor bi se zdrobilo tanko steklo.

Težko hodi Jernej. Ko se ozira naokoli in ne zapazi nikjer drugega kakor le neizmerno sneženo morje, se mu zazdi, da stoji vedno na enem in istem mestu in da je svojo dolgo pot šele ravno pričel. Vrti se nad njim, šumi in tuli naokrog, rezki vetrovi jadrajo preko poljane in pripogibajo s snegom obložena drevesa...

Jernej pomisli:

»Ponehalo bo, čisto gotovo, da bo. Če ne, ne pridem domov, živ že ne. O Bog, da bi se zvedrilo!«

Trudoma privzdiguje nogé, ječi kakor v strahu. Do kolen sega sneg in je trd kakor iz kamena. Toda po vrhu ne more Jernej stopati: udere se takoj do tal, zahrešči...

Dolgo, dolgo že hodi tako, truden. In že začuti bolečine v nogah. Kakor lesene so, le s težavo jih vleče za sabo. Po vsem telesu ga stresa mraz. Zobje mu šklepetajo, tanka ledena skorja se mu strjuje na velih, porastlih licih.

Nič več ne misli Jernej. Tudi gleda ne več nikamor. Samo hodi, hodi težko, počasi, sklonjen do kolen, do mrzlega snega. Tako se vrača domov o Božiču; iz daljne Amerike prihaja kakor izgnanec v domovino...

II.

Sveti večer je; pri Krajanovih na Čimernem gori v veliki izbi z mirnim, tihim plamenom ogromna, od stropa viseča svetilka; topla luč je razlita nad vsemi jasnimi obrazi v izbi.

Za mizo stojita Anka in Manči, lepooblečeni, radost na obrazu, veselje v očeh, zreta na jaslice v kotu in sta zelo vesela in zadovoljna. Saj sta vse tako lepo naredila, ko je bil še komaj mrak; kakor živo je vse, smehlja se prijazno iz kota. Živobarvani pastirci pojó veseli, in ovčke, majhne, smešne in ponižnosive, meketajo vmes, hodijo po mehkem mahu vse križem in mulijo travo... V sredi pa je hlevček, Žarka svetloba ga je oblila; kakor iz nebes samih miglja nad borno strehico zlata zvezda. Beli angelčki, svetli krilatci, pevajo v zraku, migljajo nemirni in zamahujejo s tankimi, srebrnimi perutnicami... Tako resnično živo je vse narejeno, da se Anka na skrivaj smehlja in se začudi samisebi: je-li mogoče, da sem jaz to delala? Tudi Manči se smeje samemu sebi in lepim pastircem...

Mama stopa na prstih po izbi. Tiho, mirno, kakor bi se bala, da ne bi motila svečanega miru. Sedaj je pri mizi in jo pogrinja z velikim, belim prtom. Briše si roke ob predpasnik in pogledava po jaslicah, ozira se proti durim. Pa zopet odhaja v kuhinjo, zapira neslišno duri za sabo, hodi po veži, stara in zgrbljena. Pa se vrača v izbo z gorko, dišečo pogačo. Položi jo na mizni prt in stopa naprej po izbi, brez šuma, kakor velik, bel, prozoren angel.

Na zapečku sedi papa, pipico tobaka v ustih. Star, nadložen, kašlja, hripav je in puha dim pred sabo v zrak. Beli oblaki plavajo dol s peči, poigravajo se med sabo, niže in niže se potapljajo in se zopet dvigajo proti stropu...

Mama se okrene.

»Kaj ne prihaja? ... Zdi se mi, da čujem korake zunaj za hišo ...«

Papa vzame pipico iz ust, strka pepel iz nje in zmaje z glavo:

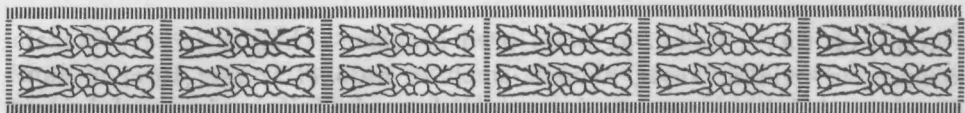
»Čas bi že bil. Pisal je, da pride danes zvečer. Pa kdo vé, grdo je zunaj, burja brije za ogli ...«

Zima je bila zunaj, sneg in mraz, v izbi pa je bilo toplo; časih je potrkal veter na okno, streslo se je steklo in je zazvenčalo — hipoma se je zdrznila skrbna mamica, ozrla se je plašna, gledala dolgo proti durim in je pričakovala težko.

»Sedaj bi že moral priti. Deset je ura, treba bo kmalu k polnočnici — kaj bo z Jernejem? ... Burja je zunaj in zameti so v hribih. Da bi le Bog dal, da bi Jernej ne izgrešil pota in ne ostal v zametih!«

Grobna tišina vlada v celi izbi. Mirno sedita Anka in Manči za mizo in se menita nalahno o Jernejevi vrnitvi...

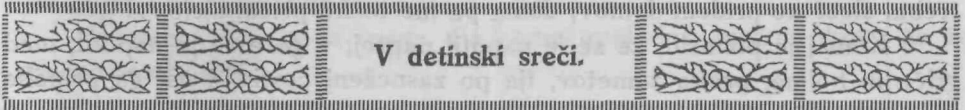
.... Prišel bo bogat kakor kraljevič v bajkah, pripeljal se bo v zlati kočiji pred hišo, ponosen, veselega, lepega obraza, živih, črnih oči, smeh in veselje na cvetočih licih. Slišali bodo že od daleč, kako se pelje, lahko bo drčala kočija po klancu navzgor, živa vranca bosta rezgetala in bila

Opaz kakor znanje in raziskovanje svetla se bistvo in življenje zmanjša

Danes pa zvečer je vse tako kakor kdaj prej, vendar je

V detinski sreči.

s kopiti ob tla... Čakali ga bodo pred pragom — hej, se je že prikazala kočija izza ovinka, vesel, zvonek smeh je zadonel iz nje; torej ni sam! Zlatolaso, belolično nevesto bo pripeljal s seboj! Kako je vesel in lep! Obraz kakor solnce in oči kakor zvezde — sedaj se je dvignil z nevesto s sedeža in že stopata iz kočije... »Pozdravljena, o mamica in papa, pozdravljena, o Anka in Manči!« — Že podaja desnico... Pa kako gosposki je, ta Jernej, kar blišči se od svile in od zlata! »Gospod brat Jernej, klanjam se! Klanjam se!« bi bilo treba skoraj reči... In gredo v izbo; Jernej se pogovarja s papanom, zlatolasa nevesta pa z mamo važno, zelo važno, o lepi, zlati Ameriki in drugih tujih krajih. Anka in Manči pa stopata zadaj, nemirna, koprneča, in se smehljata od sreče...

Lepe so te sanje, pa kakor so prišle, tako tudi izginejo. Veter cvili zunaj za ogli, trka venomer na šipe v oknih in kliče in prosi. Kako bi moglo biti lepo tam zunaj?!... Mraz je in zima, smrt hodi po sneženi odeji in kaže svojo plašljivo, režečo lobanjo...

Kazalec na stenski uri kraj duri kaže že enajst. Prišel je čas, ko bo treba k polnočnici.

»Ne bo ga danes,« zavzdihne mama in se pokriža. »Bogve, morda se še vozi po železnici in se je zakasnil. Toda pisal je, da pride na sveti večer za gotovo. Moj Bog, mene skrbi...«

Papa vstane z zapečka, stopi na tla in se obleče v kožuh.

»Nikar se ne boj! Enkrat pride gotovo; če danes ne, pa jutri. Pa tudi: kako bi ponoči skozi take kraje?... Jutri pride, ob belem, svetlem dnevu. — — No, pa sedaj je čas, da gremo k polnočnici.«

Ogrnejo si vsi površnike, se dobro zavijejo in stopijo v vežo.

Papa prižge leščerbo, namaže težke škornje in odpahne vežne duri. Mrzel veter zabrije vsem v lica in snežinke jim zamigljajo pred očmi. Zima, osorna in odurna starka, se zareži in dahne svoj strupeni dih v hišo...

Stoje zunaj v vetru in v mrazu. Zaškriplje ključ v vratih, zahrešči malo — in že se je odpravila vsa družina po hribu navzdol. Papa sveti, za njim gre mama, sključena v dve gubi in tesno ogrnjena, velik molitvenik v rokah, zadaj pa stopata Anka in Manči in se treseta od mraza.

Kmalu izginejo izpred hiše in utonejo v gluho noč.

III.

Jernej je prenočil v prvi vasi, ki jo je dobil. Spal je v hlevu na slami, zelo truden, bolj kakor prej, se je napotil zgodaj zjutraj naprej.

Snežilo je brez prestanka v težkih kosmičih; burja je razsajala na planjavi, zameti v gorah so se višali in večali.

»Danes bo sveti večer!« je rekel kakor samsebi Jernej. »Hiteti je treba, sicer ne pridem domov; doma pa me težko pričakujejo...«

Komaj je pomislil, že se je napotil naprej; v goré se je napotil, med griče in holme, preko zametov, tja po zasneženi cesti, ki naj ga pripelje na visoko Čimerno...

Hudo je pritiskal mraz, in Jernej se je zavijal vedno bolj v kožuh; drgetal je po vsem životu od mraza. Kakor ledene so mu postajale noge.

Ko bi že vendar enkrat prišel domov! ... Konec bi bilo temu večnemu romanju, odpočil bi se lahko za pečjo in bi se naspal ...

Rezek sever je bril med hribi in je tulil žalostno; Jernej se je pa sklonil globoko, da ne bi rezal veter v njegova lica, in je hitel naprej. Bila je to težavna in nevarna pot.

Hodil je Jernej tako do poldneva in se ni odpočil; trepetal je kakor bilka na vodi od mraza in je korakal naprej. Vedno je še naletaval sneg, bil je še gostejši kakor prej. Vrtelo in zibalo se mu je pred očmi, bučalo mu je za ušesi in pojemalo cvileče za griči in holmi.

»O, kje je še moj dom? ... Kmalu bo mrak. Moj cilj je pa še tako daleč. — Bog mi pomagaj!«

Zavzdihnil je sredi pota in se je prestrašil. Komaj da je minulo poldne, je legal na zemljo že mrak. Jernej ni mislil, da je že mrak, da se bliža že noč, brez čuvstev je bilo njegovo srce. Tako je šel naprej globokopogonjen, truden, da bi dospel le domov.

Ko je legla na zemljo noč, je zrastle veliko upanje v Jernejevem srcu, velik pogum:

»Moram priti domov; ravno danes, na sveti večer! Kaj bi bilo, če ne bi prišel?«

Gazil je sneg s cela; glavo na prsih, roke ob životu, truden do smrti, je hodil naprej.

»Odpočijem se. Moram. — — Potem pa naprej!«

Ni še pomislil in že je omahnil na sneg. Roke si je dejal pod glavo, zasôpel je težko in takoj ga je premagal spanec. Snežinke so se vrtele nad njim in so se tajale na njegovem obrazu; oster veter pa mu je poljubljajal oči ...

Tako je ležal nekaj časa, kar zamiglja iz daljave prijazna lučka. Bliža se, čuje se govorjenje in smeh. Krajanova družina je na poti k polnočnici.

»Da bi bil Jernej tukaj, ogrnila bi ga kar s svojim površnikom!« je zavrisnila sestra Anka naenkrat.

Tedaj se je papa ob nekaj spotaknil in je padel na kolena.

»Človek leži tu!«

Kakor v strahu se je stresla zadaj mati.

»Kdo?«

»Človek!«

Mati, Anka in Manči so bili takoj pri papanu; bleda svetloba leščerbe je obžarjala belo, zasneženo človeško truplo na tleh.

Papa se je sklonil.

»Pa kdo vendar je?«

Dvignejo človeka iz snega. Pa komaj zagledajo njegov obraz, ga že spuste prestrašeni.

»Jernej! ... Moj Bog!« vikne mati in se zgrudi poleg sina.

Jokaje zakričita otroka:

»Mama! Mama!«

Iz daljave zablešči tedaj druga luč. Počasi se bliža. Otroka kričita »na pomoč!« Kmalu dojdejo sosedovi: gospodar in dva fanta. Zvežejo nosila in položijo nanja Jerneja.

Bila je žalostna pot proti domu. A vendar ne brezuspešna. Za mračno in žalostno božično nočjo je bil pa tem veselejši in jasnejši božični dan.

Krona.

Spisal Ščitomir — J. P.

Med vaškimi šolarčki je bil znan Oblokarjev Tonček kot jako dober pripovedovalec. Ako so le mogli, so ga součenci poklicali takole med odmorom in mu proseče pošepetali:

»Ti, Tonček, pa se tista lučka, ki plava od gore do gore, podnevi nikoli ne prikaže?«

Ob takih prilikah se jim je Tonček nasmehljaj, češ, kako ste nevedni. In ako je bilo še čas, pa jim je tudi raztolmačil to ali ono zagonetno čudo...

Vedno pa jim je vedel povedati kaj novega. Sedaj jim je pripovedoval o gozdnem možu, ki je velik kot najvišja smreka; širok kot polovica šentjanske gore, in ima brado dolgo do kolen. Kakor ogenj se mu svetijo oči, a njegov glas je podoben gromu... In mali šolarčki, njegovi sošolci, so se strahoma spogledovali — li morda ne prihaja že kje grozen in silen, kakor ga jim je predočil Tonček. In ako se je med takim pripovedovanjem le zgenila veja, jih je že oblila zôna. Seveda je znal Oblokarjev Tonček zopet pomiriti svoje znančke: pričel jim je pripovedovati o lepih vilah, ki pleto ob mesečnih nočeh iz praprotja tako lepe vence, kakršnih ne zna nobena vaških deklic; ki pojejo tako lepo, kot bi zvonili zvonovi o polnoči svete božične noči.

»Take so —« jim je pripovedoval z važnim licem Tonček in mahal z roko kakor v šoli učitelj, kadar jim je kaj razlagal — »take so ali pa še lepše kot v cerkvi angelci. Zlate lase imajo, segajoče do tâl, in srebrne zvezde jim bleste na čelu. Ali za vsakega ne marajo in tudi ni vsakemu dano, da bi jih videl.«

Tako in enako je pripovedoval Tonček in zato je bil med vaškimi šolarčki pravi ljubljencek.

Toda Tonček je bil tudi nekoliko samopašen in ni hotel, da bi bil še kdo drugi tako učen in moder kot on, zato ni nikdar povedal, kje čuje

in se nauči toliko lepih pripovedk. Iz knjig se jih gotovo ni, — ker čital je zelo počasi — obiskaval je šele prvi razred — in stalo bi ga bilo dokaj truda in tudi časa. Ampak taka knjiga je bil Tončku njegov sivolasi ded, ki ga je vsak večer, ko so se drugi razgovarjali pri mizi, poklical k sebi na zapeček in mu pripovedoval s šepetajočim glasom, kot da se boji, da bi ne bil še kdo drugi navzočih deležen njegovega pripovedovanja.

Včasih pa, ko je bil ded kaj bolj čemerren, in mu menda ni bilo do pogovora, se je Tonček sam priplazil do peči, sedel najprvo na klop in tako dolgo drezal deda, da se je ta le predramil iz svoje zaspanosti, pogladil Tončka po kodrih, kakor je stóril vedno za nekak uvod k svojemu pripovedovanju.

A nekoč, ko je bil dedek zelo dobre volje in je Tonček že težko pričakoval, kdaj ga pokliče na zapeček, je pristopil sam k dedu in proseče pošepetal:

»Dedek, obljubili ste mi, ako me bodo gospod učitelj pohvalili, da mi boste povedali o zlati kroni, ki je skrita tam v šentjanski gori. Danes so dejali gospod učitelj materi, da so z menoj zadovoljni.«

Dedek se je nasmehnil, pomežiknil parkrat, češ, da mu je po godu, ker se Tonček dobro uči, ga prijel za roko in pričel s pritajenim glasom.

»Tako je, vidiš, Tonček. O zlati kroni naj ti povem; dà, prav imaš. Le zapomni si, kar ti bom povedal. Vidiš, to je bilo že davno, davno je bilo to, Tonček... Takrat je bilo vse lepše na svetu: ni se oralo, ni se kopalo, vse je rodilo kar samoodsebe, ker blagoslovljena je bila zemlja, in pšenično zrno je bilo debelo kot hrvaški fižol. Še drevesa, grmičevja ni bilo, ki bi ne rodilo. Še smreka je bila polna fig in rožičev, tako sladkih in dobrih kot med. In tudi toče ni bilo takrat, nikake kazni božje, ker so bili ljudje dobri. Ljubili so se, in o sovraštvu se ni čulo, kakor se danes. O lepo je bilo takrat, in kmetje so bili kakor gospodje, bogati, ker so se bali greha in so ljubili Boga. In prav v tistem času se je zgodila strahovita nesreča. Tam od nekod, iz tistih dežel za morjem, kjer žive črni ljudje, ki še niso krščeni, od tam je prišel potepuh v naše cesarsko mesto in je ukradel naši cesarici zlato krono. In pribežal je skozi to našo dolino, a pred šentjansko goro so ga dohiteli cesarski vojaki. Teh se je tako prestrašil, da mu je padla krona v tolmun. In potem so ga vojaki zvezali, ga peljali nazaj v cesarsko mesto, kjer so ga položili na veliko tnaló in ga z ostro mesarico presekali na dva kosa. A cesarica je ostala brez krone. Hudi časi so prišli takrat nad naše kraje, ker je ravno pri nas ostalo ukradeno blago: žito je pogorelo od vročine, ali pa je vse potolkla toča. Drevesa niso več rodila, in pusta in prazna je postala zemlja. Dà, celo lakoto so trpeli naši dedje, dasí so se mučili in ubijali dan na dan. In tako je ostalo do danes.«

Ded so prenehali, pomislili so malce, kot da se jim toži po tistih davnih, lepih časih. A Tonček, ki je bil ves zadivljen v dedovo pripoved, je zavzdihnil globoko in se bliže pritisnil k dedu.

»Dedek, kaj pa potem s krono?«

»O, krona je še vedno v tolmunu,« so zavzdihnili ded. »Vile jo čuvajo, zlatolase vile, in ni ga še bilo, kateremu bi jo dale in odrešile s tem našo nerodovitno zemljo. Oh, to bi bilo zopet veselje, ko bi se povrnila zopet tista rodovitna leta, da bi se klasje kar lomilo pod težkim zrnjem. Dà, vse bi se zopet predrugačilo, ko bi le krona ne ležala več v našem tolmunu.«

»In kje je tisti tolmun?« povpraša Tonček zvedavo.

»Saj sem dejal, tam pod šentjansko goro. Pol ure od tukaj. Saj veš, »pod skalo« pravijo. Med skalami se voda kar peni in šumi, a malo dalje je neizmerno globoka in kar črna, in v tisti globočini leži krona. Zlata krona, ti pravim, iz čistega zamorskega zlata, in z dragimi biseri okinčana. Toda vile jo stražijo, ker one edino jo morejo dvigniti iz globočine.«

»Pa ko bi poprosil vile in bi dejal: Dobre vile, dajte mi krono, pa bom pridno molil zjutraj in zvečer, in vedno vam bom hvaležen, da ste zopet podelile zemlji srečo in rodovitnost.«

Ded se nasmehnejo in odkimajo počasi.

»Ne vem, Tonček. Ni dano vsakemu, da bi storil kaj takega. Čisto vest mora imeti, brez greha mora biti, da ga ni strah v noči tam pri tolmunu, kjer se godijo čudne reči. Morda je že kdo poizkusil. Bog vé, ampak posrečilo se še ni nobenemu. O, ko bi se to zgodilo, velika sreča bi bila za celo deželo.«

Tako so govorili ded, in Tonček ni povpraševal dalje. A še, ko je že ležal v svoji mali posteljci, je sklepal ročici in molil, da bi mu bilo dodeljeno rešiti cesaričino krono.

In celo v sanjah jo je videl Tonček, lepo blestečo krono, da mu je kar vid jemalo. Pa ko so sanje minule, in se je prebudil, je videl, da ni zlate krone nikjer, in je morda tudi nikdar ne dobi — in zelo se je razžalostil tega...

Ali od tistega dne se je Tonček popolnoma izpremenil. Tiho je hodil v šolo in ni se več brigal ne za tovariše, ne za igre. Edino z županovim Nackom, svojim največjim prijateljem, sta še tupatam kaj izpregovorila, a zelo, zelo redko. Celo učitelj sami so opazili na Tončku to izpremembo, in poklicali so njegovo mater, ki pa niso vedeli povedati drugega, kot to, da je Tonček tudi doma zadnje čase za vse nekako brezbrizen, dà, celo za dedove pripovedke se več ne briga toliko, kakor poprej. Najrajši išče samote in tam včasih dolgo premišluje — kdo vé kaj. — —

Jesen se je že priselila v deželo, listje je rumenelo, in dnevi so postajali krajši.

Tako so sedeli učenci nekega popoldneva v šoli, ko se je nebo prevleklo z umazanimi oblaki. Pa so izpustili učitelj tiste učence, ki so stanovali bolj daleč, nekoliko poprej, da jih na poti ne zaloti nevihta.

Vse križem so se razpršili šolarčki, in kmalu so izginili, kot da jih je odnesel vihar. Samo Tonček je še nekaj časa stal pred šolo, zamišljeno motril temne oblake, dokler ga niso opomnili učitelj, naj gre, da ne bo moker.

Ali Tončku se ni tisti dan nič kaj mudilo. Začudeno so gledali za njim učitelj, ko je korakal Tonček čez travnike — kar tja proti šentjanski gori, nad katero se je zbrala cela grmada temnih oblakov.

Ko je bil že daleč zunaj vasi, se je ozrl Tonček naokrog, kot da se boji, ga li morda kdo ne vidi. A nikogar ni bilo blizu. Samo dež je šumel čez travnike, in grom je bučal, da se je stresala zemlja. In tedaj je Tonček stekel...

Nevihita pa je divjala dalje, z mrakom se je še povečala, in sadje, kar ga je še ostalo na drevju, je odpadlo obtolčeno. Grozna je bila tista noč, a najgroznejša za Oblokarjeve, ker Tončka ni bilo iz šole.

Šele na večer drugega dne, ko ga je iskala že skoro vsa vas, so ga našli učitelj, ki so vedeli, v katero stran je odhajal prejšnji dan. A žalosten in skoro prestrašen je bil njih obraz, ko so pripovedovali vaščanom, kje je Tonček.

Nekateri skoro niso verovali, a ko so prišli do tolmunca, so videli v trnje zapleteno truplo, a spoznati ga niso mogli takoj, ker je bil čez polovico telesa v vodi.

Tretji dan so ga pokopali. Vsi šolarčki so se udeležili njegovega pogreba, in še ob grobu so jim priporočili učitelj dobrejšega, nesrečnega Tončka v molitev in blag spomin. Končali so pa tako:

»Iskal je Tonček krone, zlate in lepe, da bi odrešil vas in vso deželo. Tudi vi iščite to krono, a ne tam pri tolmunu, ampak v svojih srcih, ki naj bodo vedno čista, ponižna, brez hudobij in grdih strasti. Le s to krono boste osrečili in zadovoljili sebe in svoje!«

Potem so se učenci razšli, a Oblokarjevega Tončka se mnogokateri spominjajo še danes.

Stric Andrej.

Gori pred cerkvijo smo se zbrali mladi vaščanje. Dobro zaviti v volnene rute, s sanmi, to smo bili pravi korenjaki! Kaj mraz, kaj veter — naj nas lovi, nič za to!

Doli od cerkve smo speljavali sneg, hoteli smo očistiti pot snega, kot smo videli to lani pri možeh. Polne sani smo vozili doli na konec vasi, kjer je rastle pod lopaticami piramida, prava pravcata piramida, kot smo jo videli naslikano v šoli. Vozili smo pridno in kmalu smo morali utrujeni počivati.

Pri miru smo stali tedaj in gledali na Gričarjevo streho, kjer je Gričar kidal sneg. Gledali smo ga in jeli modrovati.

»Kaj ni lepše, da je sneg na strehi,« je menil mali Janezek.

»Kaj boš ti? Kaj ne veš, da sneg premoči streho in pride mokrota v izbo? Lej ga, lej ga, še tega ne veš!« sem govoril bahato jaz.

»Kaj pa, kaj pa! Misliš, da imaš prav?« me je zavrnil sosedov Tone. »Kaj misliš, da nisem slišal doma, ko so govorili o tem? Vidiš, streha se lahko vdere, sneg je težak. Tako je, vidiš.« Moško je pogledal Tone po nas in veselo raztegnil ustnice, ko so mu tovariši pritrdili.

»Na delo, na delo!«

In nakladali smo sneg na sani, hiteli z njimi po vasi. Konji — seveda mi — so hrzali in vozniki kričali, da je bilo kaj.

Doli na koncu vasi smo se ustavili. Pa kar nič nismo prevrnili sani: stali smo in gledali malega Janezka, ki je kar naenkrat zaploskal z rokami. Začudeno smo ga pogledali, začudeno nas je gledal on s svojimi malimi očmi.

»Veste kaj, tja pojdimo s sanmi, na pokopališče!« je zajecal boječe.

»K Andreju — sneg je zasul grob!« Veselo mu je zvenel glas, kot bi se zavedal, da je izmislil nekaj lepega, vsem prijetnega.

Tedaj se je zgenilo nekaj v naših srcih. Tam nekod, od grička, od pokopališča je zavejalo toplo, božajoče, vsaj zdelo se nam je tako, in v srcu smo začuli glas, ki nas je vabil — — —

Striček, skoraj smo pozabili nate! Gotovo si se jel že žalostiti, a glej, snežec nas je zapeljal — pozabili smo tvoje prijazno lice. Pa čakaj, koj pohitimo k tebi, sneg speljemo s tvoje gomile, da te ne bo težil. Kmalu, kmalu smo pri tebi!

Nič se nismo pogovorili, vsak je prijel molče za svoje sani, položil lopatico nanje in odhiteli smo po snegu, tja za griček.

Debela plast je pokrivala pot, globoko so se udirale nožice v mehki sneg — a mi smo hiteli neutrudoma, saj nas je vabilo nekaj tam od grička — — —

Bela kapelica sredi ozidja se je zasvetila. Kot bi nas nje okno pozdravljalo, se nam je smehljalo oddaleč, odsevajoč v solnčnih čarkih. In vrba-žalujka sredi pokopališča se je priklanjala v lahkem vetriču, kot bi bila vesela našega prihoda.

Stric Andrej, nismo te pozabili! Vidiš, tu smo pri tebi! Sneg spravimo s tvoje gomile, lažje ti bode počivati, in gotovo se razveseli Bogec, ko pogleda zvečer dol z zvezdic na tvoj grob. —

Končali smo delo, stali še tam, odhiteli domov, a v naših mladih dušah je vstajala slika strica Andreja, kako veselo nas gleda, kako se nam smehlja s svojim dobrohotnim smehljajem, kot zna on sam — — —

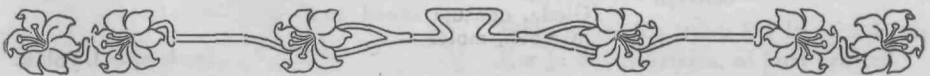
* * *

Mirno počivaj, stari Andrej, gori za gričkom, gori v domači vasicif

Nevarna igrača.

Dober vzgojitelj je velike časti vreden.

Cesar Teodozij je bil prepričan o potrebi in koristi dobre vzgoje ter si je vse prizadejal, da bi poiskal modrega in zanesljivega vzgojitelja svojemu sinu. Prosil je takratnega papeža, naj bi mu pomagal pri tej imenitni volitvi in mu poslal v Cariograd moža, ki ga pozna za vrednega tega posla.

Papež Damaz, učen in previden mož, se spomni Arzenija, dijakona rimske cerkve, čigar čednost in učenost mu je bila znana. Ta je bil iz ene najplemenitejših družin, izurjen v grščini in latinščini in dobro izučen v svetnih vedah in v sv. pismu. Papež ga je priporočil cesarju kot duhovitega moža, ki ne bo le princu spreten učitelj, marveč tudi dvorjanom dober zgled.

Cesar je sprejel Arzenija kot dar, ki mu ga je nebo poslalo. Prosi ga, naj skrbi za vzgojo njegovega sina Arkadija, naj ga smatra kot lastnega sina, naj ima vso očetovsko oblast do njega in naj ga s svojim poukom vzgoji v dobrega in pobožnega cesarja. »Hočem,« mu reče, »da mu boš odslej ti bolj oče kot jaz sam.« Mlademu princu naroči cesar, da se mora pridno učiti, da mora svojega vzgojitelja slušati in spoštovati; večkrat mu ponavlja te-le besede: »Spominjaj se, moj sin, da si svojemu učitelju več zahvale dolžan kot meni samemu. Od mene dobiš cesarstvo, od njega pa modrost in strah Gospodov, zato je odslej on bolj tvoj oče kot jaz.«

Ves čas sinove vzgoje ni Teodozij opustil ničesar, kar bi moglo popspeševati ugled učiteljev in učenca nagibati k spoštovanju do njega. Neka dne stopi v prinčevo sobo, da bi bil navzoč pri poučevanju. In ko vidi, da njegov sin Arkadij sedi, Arzenij pa stoji poleg njega, pokaže svojo nevoljo radi tega. Arzenij se izgovarja, češ da se je čutil dolžnega, princu izkazovati to čast, ker že nosi znamenja cesarske oblasti. Toda Teodozij smatra spoštovanje kot prvo dolžnost učenca do učitelja in mu ukaže, da naj sede, svojemu sinu pa, da naj bo odkrit in naj stoji pri poučevanju.

In da bi se Arzenij ne oziral več na dostojanstvo cesarskega princa, zapove, da naj vselej odloži znake svoje časti, kadar pride v učno sobo; »kajti,« pristavi še cesar, »smatram ga za nevrednega cesarstva, ako ne zna vsakemu dati, kar mu gre, in če se z učenostjo ne priuči obenem tudi hvaležnosti in pobožne vdanosti.«

Na starem gradu.

Sivi grad na skali,
ko bi ti govoril,
kaj bi nam povedal
izza davnih dni? —

Ej, o lepih dnevih
ti bi nam govoril
in o dnevih strašnih,
polnih ran, krvi...

Sivi grad na skali
nem je od mladosti.
Gleda, opazuje
in molči, molči —

J. Polák.

Domu.

1.

Solnce se koplje
v snegu planin . . .
Meni pa vstaja
v duši spomin.

Snežec leskeče
kakor srebró . . .
Moj pa spomin je
čisto zlató.

Sredí med zlatom
demant žari . . .
Demant žareči,
dom moj, si ti.

2.

V plašč večerni se zavil je
beli dan.
S solncem legel bo k počitku
v ocean.

In z nočjo bo legla v dušo
misel mi . . .
In ta misel, lepa misel,
dom, boš ti! —

V misli lepi, v misli sladki
bom zaspal . . .
In ta misel bo spet v duši,
ko bom vstal —

In tako obnavljam misli
dan za dnev;
kdaj pa misel bo resnica —
sam ne vem.

J. Polák.

Živali.

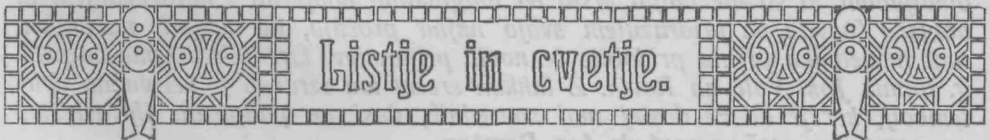
19. Petelin.

V kurji družbi je kokot
ljub in spoštovan gospod;
vodi jo kot general,
vlada modro ji kot kralj.

Če nevarnost ji preti,
prvi on pozor kriči,
zgodaj zjutraj pa na glas
kliče, kdaj je vstati čas.

Mnogo sitnosti ima,
če družino v svet pelja:
Pišče mlado tam kriči,
ker črvička se boji,
tamkaj kura spet reglja,
ker v daljavi vidi psa. —
On pa leta in miri,
črve išče in mori,
sam pa lakoto trpi. —

Maksimov.

Modrost v pregovorih, domačih in tujih.

Krmežljav.

Krmežljavcu se vse krmežljivo zdi.

Kres.

Bodi gruden, bodi kres, kadar zebe, neti
les! — Bodi sv. Katarina, bodi kres, kadar
je mrzlo, neti les!

O kresi se dan obesi.

Kri.

Mlada kri mirno ne stoji.

Mlada kri pogum budi.

Mlada kri rada vzkipi.

Kri mlada pravi: skočiva! — stara pa: po-
sediva!

Kri ni voda.

Krivica.

Bolje je krivico trpeti kot krivico delati.

Kar je danes krivica, ni jutri pravica.

Storjeno krivico pozabiti, je najboljšje maščevanje. — Zoper storjeno krivico je pozabljivost najboljšje zdravilo.

Kdor je storil krivico, mu ne manjka izgovorov.

Med pravico in krivico ni srede.

Krivica se za mizo smeje, pravica pa za vrati joče.

Krivičen.

En krivičen vinar (krajar) deset pravičnih ujé.

Krivično blago teknilo ne bo (nikdar ne tekne).

Križ.

Križ je nebeška lestva. — Brez križa ni krone.

Križ uči moliti.

Nihče ni brez križa. — Vsak ima svoje križe, eden manj, drugi več. — Kdor bi hotel vsem križem ubežati, bi moral s sveta bežati.

Kjer se en križ prikaže, tam se jih je več nadejati.

Vsak svoj križ najbolje pozna.

Vsak smatra svoj križ za največji.

Vseh križev se človek privadi. — Kdor je z mladega nosil križ, ga ne teži tako zelo.

Kdor si sam naloži križ, temu ni težak.

Ko bi vse križe znesli na en kup, bi si zopet vsak svojega naložil (odbral).

Če prideš na križ, te napajajo z jesihom in žolčem.

Rek: To je križ, pa Boga ni na njem. (To je križ brez Boga.)

Rešitev dopolnilne naloge v št. 11.

Žrjav — senica — želva — lisica — sova — živio!

Prav so rešili: Vizjak Dragica v Ljubecni pri Celju; Gruden Jožek, učenec III. r. v Dol. Retju; Bohanec Franc, dijak v Mariboru; Šorli Cilka in Milka v Kranju; Hudovernik Helena, učenka IV. r. v Vel. Laščah; Mulec Alojzij, dijak v Mariboru; Jesih Jerica, učenka VI. r., Trbovlje-Vode.

Rešitev novih zastavic v št. 11.

21. Roki. — 22. Dan. — 23. Pot — top. — 24. Pivnik. — 25. Sveča, ki gori. — 26. Kos. — 27. Ratar. — 28. Tolar. — 29. Kostanj. — 30. Knjiga.

Prav so uganili:

Po tri: Jondl Tonček, učenec IV. r. v Ljutomeru.

Po štiri: Regally Verena, gimn. št. v Ljubljani; Gabrijelčič Cirila in Vida, Cvenkelj Ana, Čebavs Micika, Finžgar Mira, Potočnik Franica, Janša Ant. in Angela, Frelj Pavla, Vester Zofija, Kocijančič Amalija in Gabrijela, učenke v Mošnjah (Brezje); Šorli Cilka in Milka v Kranju.

Po pet: Mulec Alojzij, dijak v Mariboru.

Po šest: Gruden Jožek, učenec III. r., Dol. Retje; Bizjak Dragica v Ljubecni pri Celju; Bohanec Franc, dijak v Mariboru; Hudovernik Helena, učenka IV. r. v Vel. Laščah.

Vabilo na naročbo.

Moje letošnje vabilo je obenem poslovalo od ljubega mi »Vrtca« in »Angelčka«. Ob tej priliki se prav toplo zahvaljujem slovenski mladini in mladino ljubom, ki so me dolgo v isto let blagohotno podpirali z naročevanjem in dopisi. Zahvali pa pridružujem svojo nujno prošnjo, da ostanite naklonjeni tudi nasledniku in mu pridobite še novih prijateljev. Urednik listoma bo preč. g. župnik Jos. Volc na Rovih. Z lahkim srcem mu izročim to vevažno delo, tembolj, ker je bil že doslej moj sorednik, dasi ne podpisan. Upravništvo pa prevzame preč. g. prof. dr. Jos. Demšar.

»Vrtcu« se bo odslej nekoliko izpremenila in prenovila zunanja oblika. Radi visoke tiskarske druginje se listoma cena nekoliko poviša. »Vrtec« s prilogo »Angelček« stane odslej 7 kron; »Angelček« posebej pa 1 K 50 v.

Vsi dopisi, namenjeni uredništvu, naj se pošiljajo z naslovom: Uredništvo Vrtca, Rova, p. Radomlje. Naročnina in reklamacije pa naj se pošiljajo Upravništvu Vrtca v Ljubljani, Sv. Petra cesta št. 80 (župnišče).

»Vrtec« izhaja 1. dné vsakega meseca in stane s prilogo vred za vse leto 5'20 K, za pol leta 2'60 K. — Uredništvo in upravništvo v Ljubljani, Pred škofijo št. 9.